

1. Een burgerassemblee vormgeven

1. Een burgerassemblee vormgeven

2. De keuze van een thema begeleiden
3. Een representatief panel samenstellen (via loting)
4. Verwelkoming en introductie
5. Zorg voor inclusie
6. Logistiek plannen
7. Informatie beheren
8. De beraadslaging organiseren
9. Voorstellen schrijven
10. Besluitvorming door instemming
11. Evalueren
12. Communicatie beheren

Waarom is dit van belang?

Een burgerassemblee vormgeven, dat is de democratie in werking stellen!

Dat is de mogelijkheid bieden om van gedachten te wisselen met mensen met een geheel andere mening, die in een totaal verschillende realiteit leven, die in een context met andere waarden en regels werken... om samen iets gemeenschappelijks op te bouwen!

Dat gemeenschappelijke bestaat uit voorstellen voor overheidsbeleid, d.w.z. beslissingen die de goede werking van onze maatschappij organiseren, die de rechten van elke burger in het land garanderen. Een burgerassemblee belichaamt dus democratie, zowel in haar einddoel (een overheidsbeleid) en in haar werking (een deliberatief proces).

De inzet van het einddoel is bijzonder belangrijk: via dit democratische proces beogen we overheidsbeleid te ontwikkelen dat legitiemer, rechtvaardiger, doeltreffender en relevanter zal zijn... en mikken we dus uiteindelijk op een pluralistische, inclusieve en democratische samenleving. Maar de idee van "iets gemeenschappelijks te creëren" gaat nog veel verder. Dit gemeenschappelijke dat de burgerassemblee najaagt, gaat ook over de banden die tussen deelnemers worden gesmeed, een netwerk dat wordt gevormd, het delen van kennis en middelen, de nieuwe vormen van samenwerking die tot stand komen tussen burgers en verkozen vertegenwoordigers, enz.

Burgerassemblees bieden een ruimte waar deelnemers over de partijgrenzen heen kunnen stappen om een constructief debat aan te gaan en oplossingen voor maatschappelijke uitdagingen te vinden.

Bij burgerassemblees staan dus heel wat aspecten op het spel: openheid, diversiteit, uitwisseling, luisteren, argumenteren, samenwerking, co-constructie, enz.

Ana beschrijft het kader van de eerste Brusselse Burgerassemblee

Een burgerassemblee vormgeven is cruciaal, omdat de intenties van het project (wat we willen produceren, maar ook wat we willen uitlokken en veranderen) in concrete stappen worden omgezet.

Op dit punt worden onze doelstellingen verankerd in echte keuzes, zoals het selecteren van deelnemers, het bepalen van de spelregels, het verschaffen van toegang tot informatie, het verlenen van steun voor degenen die minder gewend zijn zich uit te spreken, enz. Dit zijn allemaal dimensies waar de organisatie de hand in heeft!

Er zijn minstens twee categorieën einddoelen voor een succesvolle burgerassemblee:

- sociale einddoelen: ervoor zorgen dat mensen zich welkom voelen, een saamhorigheidsgevoel creëren, enz.
- operationele einddoelen: collectief het te bespreken thema kiezen, kwaliteitsvolle informatie aanleveren, relevante voorstellen doen en deze collectief valideren....

Om deze doelstellingen te bereiken, moeten we bij het plannen van de assembleecyclus¹ - het moment of de momenten in kaart brengen waarop elk van deze doelstellingen een rol gaat spelen. Met dit heen-en-weer geslinger tussen intenties (doelstellingen) en praktische organisatie (concrete stappen) kunnen we de volgorde bepalen waarin de doelstellingen moeten worden bereikt en hoeveel sessies er nodig zullen zijn om het proces te voltooien.

De ultieme uitdaging is het behouden van een realistisch perspectief door prioriteit te geven aan de intenties van het proces.

Om je op weg te helpen, kun je inspiratie putten uit twee bronnen in het bijzonder:

- ♦ de publicatie "Concevoir et transmettre des démarches de participation"² (Participatieve benaderingen vormgeven en verspreiden), die richtlijnen biedt om de intenties achter een participatieve benadering te verduidelijken.
- ♦ de Gids voor burgerassemblees (en hoe je die sociocratisch kunt organiseren)³ met daarin 32 vragen voor het vormgeven van een assemblee.

¹ Een volledige cyclus kan zijn: het kiezen van een thema; het samenstellen van een panel en het introduceren en verwelkomen ervan, het verstrekken van informatie, het overleggen, opstellen van verslagen en het nemen van beslissingen.

² Publicatie van Periferia, beschikbaar online en in pdf-formaat:
<https://periferia.be/mettreenplacetransmettredemarchesparticipation/>

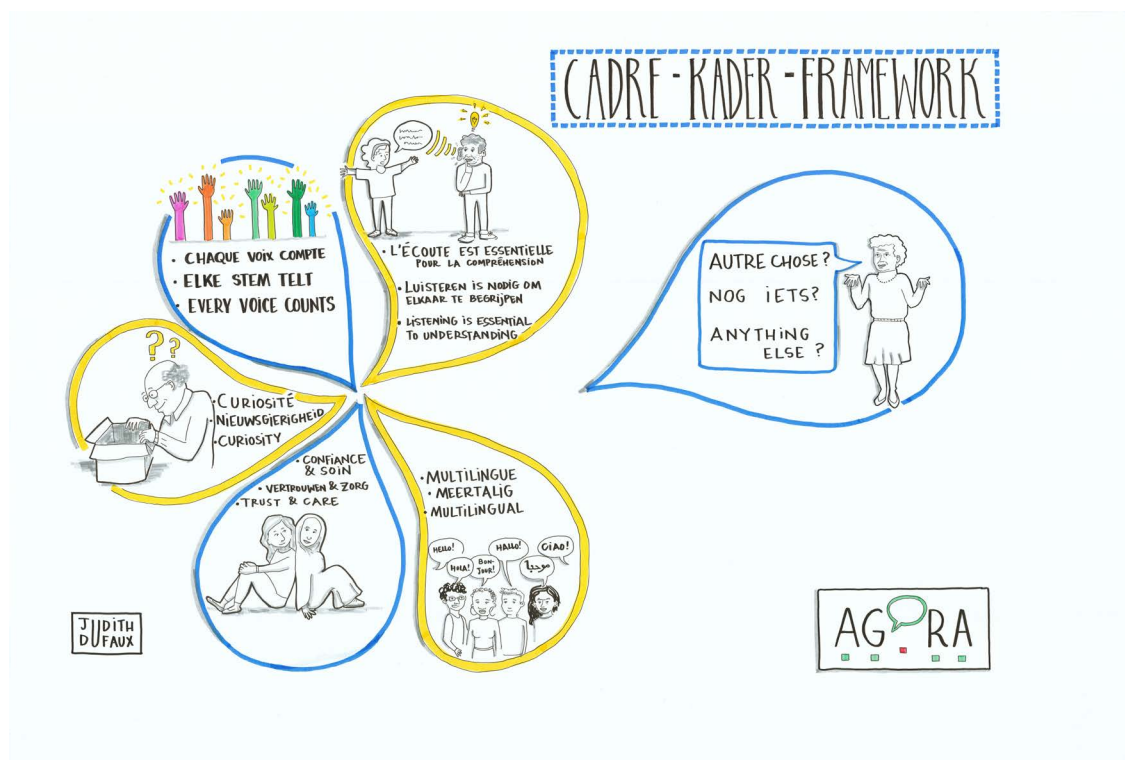

Hoe gaat Agora te werk?

Agora heeft bij het organiseren van burgerassemblees de volgende intentie:

- ♦ Iedereen de kans geven om deel te nemen aan de besluitvorming:
 - > concreet koos Agora voor loting;
- ♦ De diversiteit van de bevolking weerspiegelen:
 - > concreet bestond de samenstelling van de panels uit drie leeftijdsniveaus, drie opleidingsniveaus en een verhouding van 50 % vrouwen en 50 % mannen;
- ♦ Een eerlijke deelname aan de beraadslagingen mogelijk maken:
 - > concreet stond een team van facilitatoren, bekend als het "facilitatorengezelschap", de deelnemers bij;
- ♦ Beleidsvoorstellen schrijven voor het Brussels Parlement:
 - > concreet gaat het om het kaderen van de informatie die aan de deelnemers wordt gegeven en het begeleiden van de deelnemers bij het formuleren van voorstellen zodat ze ontvankelijk zijn in het Brussels Parlement.

Om het werkkader voor de vergaderingen vast te leggen, baseerde Agora zich op de praktijken van de sociocratie⁴, een bestuursmodel waarin elk lid gelijke macht heeft.

Kader voorgesteld aan het begin van elke Brusselse burgerassemblee - Judith Dufaux

3 Gids opgesteld door Agora.Brussels, beschikbaar online en in pdf-formaat: <https://agora-brussels.github.io/agora-questionnaire>

4 Sociocratie is een besluitvormings- en bestuursmethode waarmee een organisatie zichzelf mee kan organiseren en collectieve beslissingen kan nemen door elk lid evenveel macht te geven, op basis van instemming in plaats van consensus. Het model houdt meer bepaald in dat de organisatie georganiseerd wordt in verschillende werk- en besluitvormingskringen, die met elkaar verbonden zijn door minstens één persoon, gekend als een "schakel". (zie Sociocratie - Gérard Endenburg)

Dit kader omvat vijf elementen:

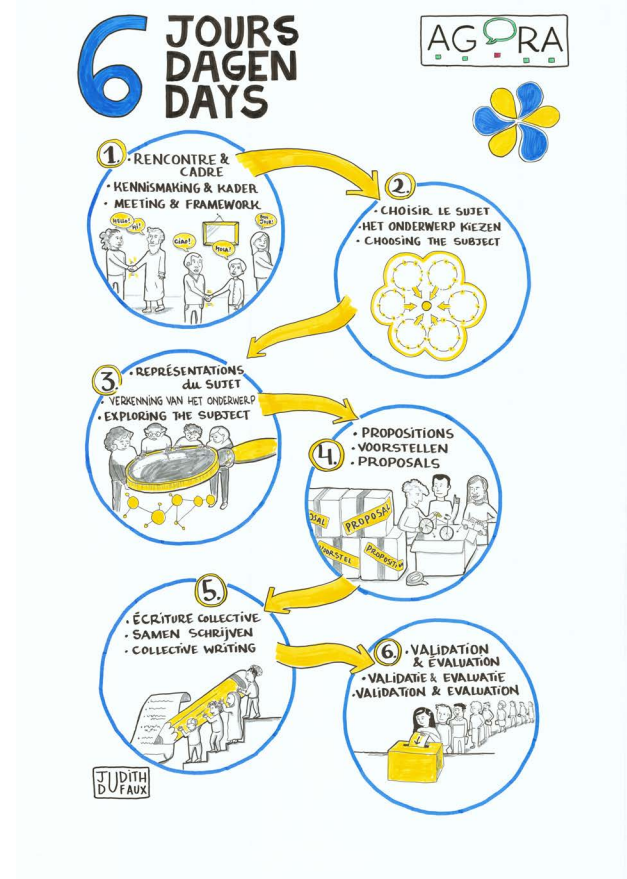
- ♦ Elke stem telt;
- ♦ Meertaligheid wordt gegarandeerd (iedereen spreekt zijn moedertaal en er is vertaling aanwezig);
- ♦ Nieuwsgierigheid wordt aangemoedigd (zodat het onderwerp van de beraadslaging op creatieve wijze wordt aangesneden);
- ♦ Zelfvertrouwen en vertrouwen tussen de deelnemers, zorgvuldigheid en luisteren zijn essentiële factoren bij beraadslagingen;
- ♦ Dit kader wordt opgesteld, in vraag gesteld en gevalideerd met de assembleisten tijdens de eerste beraadslaging van elke burgerassemblee.

In de loop van haar mandaat organiseerde Agora vier assemblees. Bij elke editie werden de intenties opnieuw meegedeeld en werd er geëxperimenteerd met verschillende formats. Hierbij een overzicht waarbij de positieve en negatieve effecten van deze ontwikkelingen worden geanalyseerd.

EERSTE ASSEMBLEE: EEN KADER BEDENKEN EN AANPASSEN

In eerste instantie kwam een kleine groep mensen samen om de grote lijnen voor de assemblee uit te zetten. Deze werden vervolgens gepresenteerd, besproken en gevalideerd door de werkgroep "Assemblee".

Van daaruit werden subgroepen gevormd rond verschillende methodologische uitdagingen (facilitering, informatie, logistiek, inclusie, enz.). Zij dachten na over hoe ze in elke fase van het proces concreet konden gemaakt worden. Een "coördinatiegroep" fungeerde als schakel tussen de subgroepen, hield hen op de hoogte van elkaars vorderingen en vergemakkelijkte de integratie van de verschillende elementen die binnen elke subgroep werden ontwikkeld.

Overzicht van de fases van de eerste Assemblee
Brusselse burgerassemblee - Judith Dufaux

De cyclus van de eerste assemblee omvatte de volgende fases:

1. 6 000 Brusselse adressen werden willekeurig geloot en de daar residerende burgers werden per post uitgenodigd;
2. De profielen van degenen die positief reageerden werden per categorie geanalyseerd, vervolgens werd een tweede keer geloot om een panel samen te stellen dat aan de drie bovengenoemde criteria voldeed;
3. Op de eerste dag van de BA werd het panel op een inclusieve en warme manier ontvangen, de context werd geschetst en een kader, dat collectief moet worden goedgekeurd, werd voorgesteld;
4. Er werd begeleiding geboden bij het kiezen van een thema waarvoor het Brussels Hoofdstedelijk Gewest bevoegd is;
5. De assembleeleden werden geïnformeerd over het thema, met daarbij een analyse van de uitdagingen ervan;
6. Er werd begeleiding geboden bij de beraadslagingen en het opstellen van de voorstellen;
7. Deze voorstellen werden in de plenaire vergadering geamendeerd en gevalideerd;
8. Een resolutie werd afgedrukt, gevolgd door een viering!

Het kader van de assemblee vormgeven helpt enorm, maar de ervaring leert dat het gaandeweg ook vaak moet worden aangepast. In 2020 bijvoorbeeld moest de assemblee door de gezondheidscrisis worden onderbroken en vervolgens online worden voortgezet. Hiervoor waren een aantal aanpassingen nodig. In zo'n geval is het belangrijk om de voornaamste doelstellingen niet uit het oog te verliezen. Zij vormen de beste leidraad om het proces naar een nieuwe context over te brengen.

TWEEDE ASSEMBLEE: CONTACT LEGGEN MET DE VOLKSVERTEGENWOORDIGERS!

Vaker wel dan niet vloeien uit burgerassemblees voorstellen voort. Dit is wat Agora een "proactieve assemblee" noemt.

De voorstellen worden door de Agora-verkozene zo letterlijk mogelijk voorgelegd aan het Brussels Parlement. Volksvertegenwoordigers van andere partijen reageren op die voorstellen zonder te weten hoe ze tot stand gekomen zijn. Ze zien Agora als een klein oppositielid met slechts één verkozene en weinig impact. Dat daarachter een heel proces zit van loting en beraadslaging ontgaat hen. Bovendien is de opvolging van voorstellen in het Parlement een lang en ingewikkeld proces dat niet erg toegankelijk is voor de deelnemers, die niet weten wat er met hun voorstellen wordt gedaan.

Om meer contact tussen verkozen vertegenwoordigers en assembleeleden te stimuleren, zodat er zo misschien meer rekening wordt gehouden met de standpunten van burgers, bedacht de werkgroep "assemblee" een "reactieve assemblee" waarbij het geweer van schouder wordt veranderd. In dit format wordt aan de assembleeleden gevraagd een standpunt in te nemen over door parlementsleden ingediende wetsvoorstellen. Met dit in het achterhoofd werd de werking en organisatie van de assemblee opnieuw uitgedacht.

Wat werd vereenvoudigd?

In dit nieuwe format is het niet langer nodig om de bevoegdheden van het Brussels Gewest uit te leggen aan de assembleisten, omdat de wetsvoorstellen al ontvankelijk werden verklaard. Aangezien een standpunt moet worden ingenomen en een reeds geschreven voorstel eventueel moeten worden geamendeerd, is de totaal benodigde tijd voor de beraadslaging korter.

Wat werd ingewikkelder?

Een wetsvoorstel kan een redelijk beknopte tekst zijn, maar soms ook tientallen pagina's tellen. Het is erg ingewikkeld om het in lektaal uit te leggen. De timing is ook belangrijk, omdat deze teksten soms door het Parlement in stemming worden gebracht voordat de assemblee een standpunt heeft ingenomen. De tijdsperiode tussen twee assemblees moet dus worden verkort. En als er al over de tekst werd gestemd, moet je een plan B bedenken, zoals het stellen van een vraag aan de bevoegde minister.

DERDE ASSEMBLEE: ZORGEN VOOR NOG MEER INCLUSIE

Agora grijpt terug naar het proactieve model, aangezien dit format waarin burgers voorstellen uitwerken betere resultaten oplevert die uiteindelijk aan het Parlement kunnen worden voorgelegd.

Hoewel de reactieve assemblee meer uitwisselingen tussen volksvertegenwoordigers en burgers mogelijk maakte, wordt in dit format de actie van volksvertegenwoordigers herleid tot het valideren (voor of tegen stemmen en motiveren) of amenderen van andermans ideeën. Door terug te grijpen naar het proactieve format, wil Agora de assembleisten opnieuw de kans geven om zelf hun prioriteiten te bepalen en hun eigen voorstellen op te stellen. Het is dan aan Agora om te kijken hoe deze voorstellen kunnen worden ingewerkt in de parlementaire werkzaamheden.

Bovendien heeft Agora gemerkt dat het voor jongere assembleisten en assembleisten met een lage (of geen) scholingsgraad moeilijker is om tot het einde van de assembleecyclus betrokken te blijven.

Om te voorkomen dat deze groepen afhaken, heeft Agora de opzet van de Assemblee veranderd in een model waarbij:

- ♦ het thema van de vergadering op voorhand wordt gekozen door de deelnemers van de vorige assemblee;
- ♦ de voor de deelnemers bestemde informatie tijdens de assemblee geleidelijk aan en op een leuke en leerzame manier wordt verstrekt;
- ♦ mensen op verschillende manieren worden uitgenodigd om zich uit te spreken;
- ♦ er een speciale "verwelkoming voor jongeren" wordt georganiseerd.

Tot slot, in de hoop om zo meer assemblees te houden, bestond deze derde assemblee uit slechts drie dagen van beraadslagingen.

Aan het einde van deze derde assemblee stelde Agora de volgende zaken vast:

- meer jongeren en mensen zonder scholingsgraad namen deel aan de hele assembleecycleus;
- anderzijds hielden de assembleisten dit keer in hun voorstellen weinig rekening met de stem van de experts;
- de voorstellen van de verschillende subgroepen waaruit de assemblee bestaat, moesten beter op elkaar worden afgestemd;
- tot slot laat deze versnelde versie van de assemblee voor veel mensen niet genoeg tijd over om kwalitatieve voorstellen uit te werken.

VIERDE ASSEMBLEE: DE VRAAG VOORAF VERDUIDELIJKEN

Voor de vierde assemblee deed Agora de volgende aanpassingen:

- ♦ De duur van het proces werd, net als bij de eerste editie, gespreid over een groter aantal beraadslagingsdagen en omvatte een heel weekend.
- ♦ De mogelijkheden om zich uit te spreken werden opnieuw uitgebreid.
- ♦ Een "superfactor" reisde van subgroep naar subgroep om verbanden te leggen tussen voorstellen en overlappingen op te sporen.
- ♦ Om meer rekening te houden met het standpunt van de deskundigen, werd niet alleen in de informatiefase een beroep op hen gedaan, maar ook aan het einde van het proces. Op die manier konden ze vragen beantwoorden die tijdens het schrijven van de voorstellen de kop opstaken.

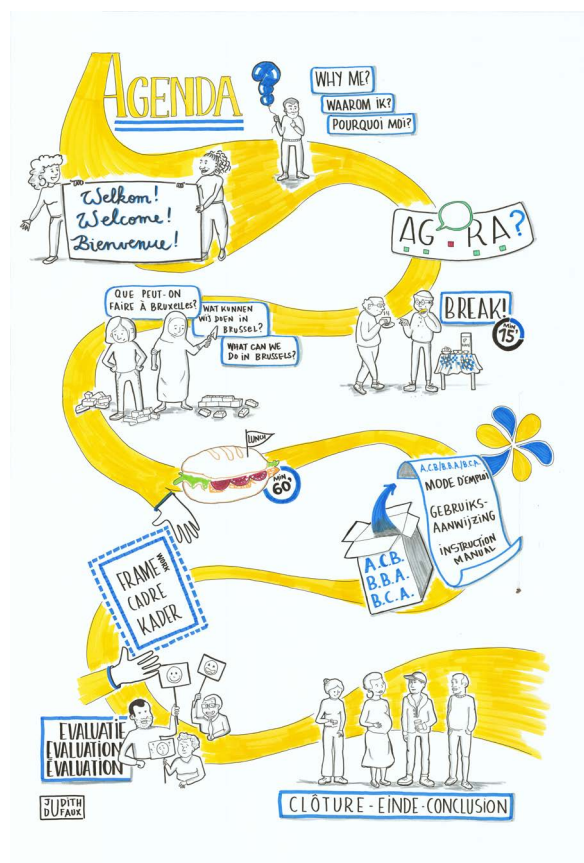
Veelvoorkomende moeilijkheden

Vermijd een overvol programma:

voor het uitwerken van voorstellen is tijd nodig om zich te informeren, te analyseren, te overleggen en collectieve besluiten te nemen. Een groep voortdurend onder druk laten werken (te drukke agenda's, te ambitieuze doelstellingen voor elke activiteit, enz.) werkt snel averechts. Het is beter om ruim voldoende tijd in te bouwen.

Wapen jezelf tegen verrassingen:

het is onmogelijk om alles te plannen. Of het nu gaat om het versterken van een niet bereikte doelstelling, het inspelen op actuele gebeurtenissen of het rekening houden met een door de deelnemers geuite behoefte: het is een goed idee tijd vrij te maken om het kader aan te passen voor de volgende fase.

Programma voor de eerste dag van de Brusselse burgerassemblee
- Judith Dufaux

Zorg voor een goede afstemming tussen het plenaire en de subgroepen: voorstellen collectief uitwerken en valideren is niet eenvoudig. Daarom bestaat het proces uit een afwisseling van plenaire sessies en sessies in subgroepen:

- ♦ In de subgroepen kan iedereen een grotere bijdrage leveren. Hier worden de voorstellen gecreëerd, uitgewerkt, geamendeerd en vervolgens afgerond.
- ♦ In de plenaire sessies krijgt elke deelnemer een overzicht van de voortgang en de bedenkingen van de andere deelnemers. Hier zullen de voorstellen van de subgroepen eveneens worden goedgekeurd (of niet) door de voltallige assemblee.

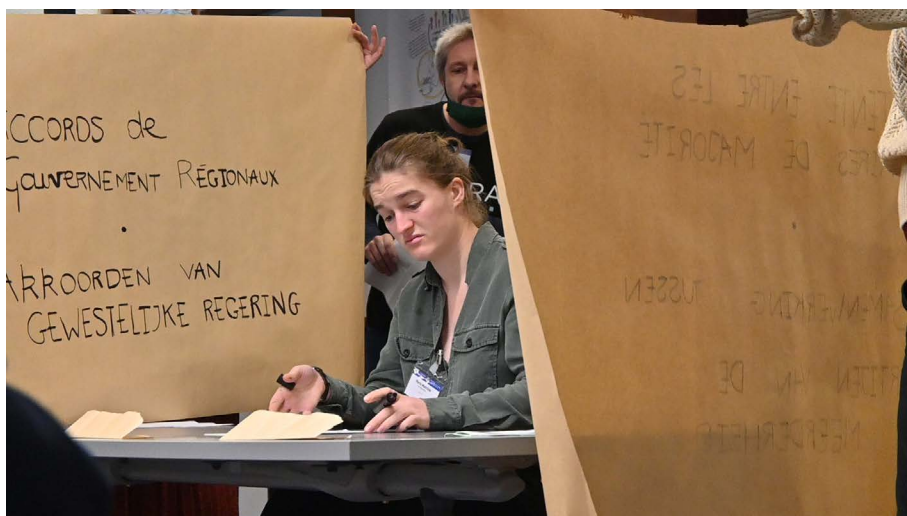
Het is cruciaal de plenaire sessies goed te structureren, zodat veelvoorkomende valkuilen zoals misverstanden (voorstellen die niet worden begrepen), versnippering (gebrek aan coördinatie of groepering van ideeën) en dubbel werk worden vermeden. Hiervoor werden een aantal maatregelen getroffen:

- tijdens de assemblee werden momenten ingebouwd om de voorstellen toe te lichten;
- een “commentaarfase” werd georganiseerd tussen twee assembleedagen in. Andere groepen kunnen elkaar vragen stellen, suggesties doen of zelfs bezwaren aangeven waarmee later rekening moet worden gehouden;
- een “verbinder” werd aangewezen, die de subgroepen uitnodigt om ideeën uit te wisselen indien de voorstellen elkaar overlappen;
- een “marktmoment” tijdens een assemblee met een dubbel doel: na een periode van werken in subgroepen kan elke deelnemer de ontwikkelingen van de andere subgroepen ontdekken en suggesties doen.

Deze aspecten dragen bij aan het opstellen van samenhangende, onderling verbonden voorstellen, die collectief worden opgesteld alvorens ze in de plenaire vergadering worden gevalideerd.

Goed om te weten

Uitbeelding van het wetgevingsproces tijdens de 3^e Brusselse Burgerassemblee

Stap af van de gebruikelijke vergaderingen of powerpointpresentaties

Om theoretische inhoud over te brengen of de assemblee te informeren, maakte Agora gebruik van theater (door sketches over de werking van het Parlement en het proces dat een

wetsvoorstel doorloopt voordat het wordt aangenomen) of tekeningen (door de assemblelisten te vragen hun thema visueel weer te geven).

Onderzoek, verken en omring jezelf

Dit type proces brengt veel uitdagingen met zich mee, maar biedt ook mogelijkheden om daarmee om te gaan. Het is een interessante piste om contact te zoeken met andere sectoren, hulpbronnen en benaderingen om je horizon te verbreden. Om kwetsbare groepen beter te betrekken, raadpleegde Agora bijvoorbeeld een jeugddienst en een vereniging die tegen armoede strijdt.

Evalueer de benodigde tijd om de gewenste einddoelen te bereiken

Een assemblee, wat het thema ervan ook moge zijn, beoogt het overleg en het opstellen van een gezamenlijke tekst. Informatie is erg belangrijk, maar daar stopt het niet. Een standpunt opbouwen dat door zoveel mogelijk mensen wordt ondersteund, vereist dat iedereen zich op z'n plaats voelt. Zo durft iedereen zijn mening te delen, zich in de discussie te mengen en mee te schrijven aan het voorstel. De tijd voor verwelkoming, opname in de groep, ijsbrekers en discussie mag dus niet worden onderschat. Dan is er ook nog de kwestie van meertaligheid, waarbij rekening moet worden gehouden met de tijdsgebonden impact (uitgestelde of simultane vertaling, enz.).

Beheers het beperkte energieniveau van de deelnemers

Beraadslagen is energieverblindend. Bij Agora bestonden de assembleedagen uit twee ochtend- en twee middagssessies. Het programma bevatte ook momenten om hernieuwde energie op te doen, zoals wandelingen en informele discussieruimtes. Maaltijden en pauzes waren ook zorgvuldig gepland en duurden voldoende lang.

Denk na over het ritme van de dagen: het juiste ritme voor het proces en voor de assemblelisten vinden, was geen sinecure. In deze hachelijke oefening zorgde Agora ervoor dat:

- ♦ deelnemers geen onhoudbaar tempo werd opgelegd, gezien hun gezins- en beroepsverplichtingen;
- ♦ voldoende tijd werd overgelaten om de volgende fase van het proces voor te bereiden;
- ♦ assemblelisten weer in het ritme werden geholpen indien er veel tijd zat tussen twee assembleedagen.

Timemanagement heeft invloed op het uitvalpercentage. Voor Agora leek het ritme van één dag om de drie weken het meest geschikt.

De deelnemers zich laten specialiseren of een algemene aanpak behouden?

Met andere woorden, moeten dezelfde thematische subgroepen gedurende de hele assemblee gehandhaafd blijven of moeten deelnemers kunnen bijdragen aan verschillende voorstellen? Voor beide formats valt iets te zeggen. Agora koos ervoor om tijdens het plenaire gedeelte de uitdagingen vast te stellen en vervolgens elke subgroep aan te moedigen om specifiek aan één onderwerp te werken. De subgroepen waren open, maar in de praktijk was er weinig mobiliteit tussen de groepen. Dit kan worden verklaard door de banden die zich binnen een groep ontwikkelden en de wil om het begonnen werk af te maken.

Nuttige bronnen

- **(FR/NL) Bijlage 5: Gids van burgerassemblees!** De goede vragen alvorens van start te gaan : https://www.periferia.be/Bibliomedia/PUB/EP2024/Agora_Annexes/05_Agora_Annexe_FRNL_GuideAssembleesCitoyennes.pdf
- **(FR/NL) De ideale burgerassemblee (volgens Agora):** <https://www.assemblee.brussels/ideale>
- **(EN/FR/NL/DE) Afdeling “bronnen” van de website van G1000:** <https://www.g1000.org/en/resources>
- **(FR/NL) Afdeling “bronnen en hulpmiddelen” van de website participatie.brussel:** <https://participation.brussels/outils/ressources-externes/>
- **(NL) Bijlage 6: VVSG (Vereniging van Vlaamse Steden en Gemeenten):** Deliberative burgerpanels, de basisingrediënten voor een kwaliteitsvol burgerpanel: https://www.periferia.be/Bibliomedia/PUB/EP2024/Agora_Annexes/06_Agora_Annexe_NL_NotaDeliberatieveBurgerpanels.pdf
- **(EN) Assembling an assembly guide (Democracy Next):** <https://assemblyguide.demnext.org/>
- **(EN) Bijlage 7: newDEMOCRACY :** Enabling national initiatives to take democracy beyond Elections (United Nations) : <https://assemblyguide.demnext.org/>
- **(FR) Waalse overlegcommissies: methodes, verloop en verslagen van de zittingen (dreamocracy):** <https://www.dreamocracy.eu/commission-deliberative-wallonne-deroule-comptes-rendus/>
- **(FR) Afdeling “boîte à outils et méthodes” van de website van Démocratie Ouverte:** <https://www.labodemocratieouverte.org/outils/>
- **(FR/NL/EN) Afdeling “kennis” van de website van Go Vocal (voorheen Citizenlab):** <https://www.govocal.com/nl-be/gidsen>